

שערי דורא

כרך ב

איסור והיתר

של מהרש"ל

ל"ו שערים

ביאורי

הר"י מקרעמניץ

ס פ ר

שערי דורא

עם החיבורים הנלוים עליו

בשני כרכים

כרך ראשון

ס פ ר

שערי דורא

לרבינו יצחק ב"ר מאיר מדורא ז"ל

כרך שני

ס פ ר

איסור והיתר של מהרש"ל

להג"מ ר' שלמה לוריא ז"ל

והוא פירושו והגהותיו על השערי דורא

ס פ ר

ל"ו שערים

להג"מ ר' ישראל ז"ל בעל תרומת הדשן

ס פ ר

ביאורי הר"י מקרעמניץ

ביאור על ס' שערי דורא

נדפס לראשונה בפראג שנת שס"ט

איסור והיתר של מהרש"ל

להג"מ ר' שלמה לוריא ז"ל

מיוסד על שני ספריו

מכונות ועטרת שלמה

על ידי

דוד בהגאון ר' שריה שליט"א דבליצקי

בני-ברק תשע"ו

א   איסור והיתר למהרש"ל
שעט   ל"ו שערים
תקא   ביאורי הר"י מקרעמניץ

כל הזכויות שמורות

דוד דבליצקי
קהילות יעקב 35 בני ברק

לוחות והדפסה: דפוס אלון 02-5388938

ש.ל. מולו"ת בע"מ טל' 03-5707204

מבוא

א. מהותו של הספר

ספר איסור והיתר של מהרש"ל הוא חיבור הכולל את ספר שערי דורא, עם מבחר מהגהות שערי דורא הידועות, שהעתיק והגיה^א מהרש"ל, ועליהן פירושו של מהרש"ל על שערי דורא ועל הגהות שערי דורא.

לא הכליל מהרש"ל בספרו את כל ההגהות המצויות בשערי דורא, אף לא את כל ההגהות המצויות בדפוסים השערי דורא, אלא רק חלק מהן. אבל בתוך אותו חלק נמצאות הגהות מכל אותן סוגים שמנינו במבוא לחלק ראשון, היינו חלק מהגהות מהר"י טרושין ומהרא"י וחלק מלשונות הראשונים שלא נכתבו במקורם כהגהות וכו'.

ולעומת זה מצינו שהכליל בספרו הגהות שאינן נמצאות בשאר דפוסים שע"ד ומקורן א"כ בכתה"י. ואין הכוונה רק להגהות מסוג 'לשונות הראשונים' שהזכרנו לעיל, כהנה נמצאות הרבה, אלא גם להגהות מהרא"י^ב.

מפני מה לא הכליל את כל ההגהות, לא נתברר לנו. ואין לומר שלא היו לפניו, שהרי היתה לפניו הוצאת קראקא שנת רצ"ד, ואף הוצאות מאוחרות יותר, ואע"פ כן לא העתיק את כל הנמצא בהן. ודוחק לומר שלא הכלילן משום שלא הסכים להן, שהרי ישנן ביניהן הגהות שהן הלכה פסוקה באין חולק. גם אין לומר שלא הביא הגהות שלא נפנה לעסוק בהן, שהרי הרבה כאלו נמצאות בספרו^ג.

וזה לשון תלמיד מהרש"ל ר"א לואנץ, שהביא לבית הדפוס את מהדורת 'מכונות': 'וכל אחד במיטב שכלו יתן טעם לשבח וכבוד אומר כולו למה השמיטה הגאון מספרו כי לא להזכירו'. ודבריו צריכים באור.

אותן הגהות שערי דורא שכן הכלילן מהרש"ל בחיבורו, נקטו הפוסקים שאינן העתיקה בעלמא אלא שהסכים להן מהרש"ל. כ"כ הב"ח סי' קט ע"א: ובאסור והיתר דמהרש"ל הביא הגהה זו בלי שום חולק, משמע דהכי סבירא ליה. ומיירי שם בהגהה שהיתה כבר בדפוסים שערי דורא שהיו לפניו והוא רק העתיקה לספרו.

וכ"כ הב"ח בסי' צט ע"א: רנו לענין אם עצמות האיסור מצטרפין עם ההיתר לבטל: והרב מהר"ש לוריא ז"ל פסק כהגהת שערי דורא ע"ש או"ז שאין להקל כולי האי וכו'. עכ"ל. ולכי מעיינת בה מהרש"ל רק העתיק את אותה הגהה ולא יסף.

וכ"כ הש"ך שם סק"י: ומהרש"ל באסור והיתר הביאו לפסק הלכה. עכ"ל הש"ך. ועי"ש במהרש"ל ותראה שמהרש"ל רק העתיק את הגהת מהרא"י ולא אמר בה דבר.

א. מלשוננו בסי' פג 'בנוסח הדפוס היה כתוב כאן הג"ה מהרא"י וכו' וכתבתיה לעיל' ש"מ שהעתיק את ההגהות. ועיין להלן הע' ה. ומה שכתבנו 'והגיה' כן הוא לשון רמ"א בתו"ח 'איסור והיתר שהגיה הר"ש'. אבל לא נתברר אם אכן הגיה במשמעות הרגילה של המילה. עיין להלן הע' יג.
 ב. כמו בסס"י מד: יש להאמין לשוחט על שמוטת הסימנים כו'. וכן את תשובת מהרא"י על 'שבד' מקומות כתב בשערי דורא נגד הגמרא' בסי' פז. ועוד כהנה הגהות מחכמים אחרים.
 ג. עי' שער הראשון ד"ה שומן אוזא ובשער השני ד"ה רבינו יואל ושם ד"ה אם הודת. וכהנה רבות. ולחפך, מצינו אף הגהה שעוסק בה ואעפ"כ אינו מעתיקה. עי' סי' ה ד"ה שוב אינו יוצא. ד. בהקדמתו הנדפסת להלן. ועל מהדורתו עי' להלן פרק ג.

וכזה מצינו גם לבעל תוי"ט בספרו תורת האשם (מהדורת תש"ע עמ' קח): ורש"ל כתב להג"ה זו בעטרת שלמה גם בספרו פ' כל הבשר סי' פ' לפסק הלכה. עכ"ל. גם כאן לכוני נעיין נראה שזו הגהה שכבר נדפסה בדפוסים קודמים ולא אמר בה מהרש"ל דבר. וכן משמע שם מדבריו דס"ל שכשמביא מהרש"ל הגהה ואינו משיג עליה, ש"מ שמסכים עמה". ונראה שכך היתה דעתו של תלמיד מהרש"ל, ר' אליהו לואנץ שהביא לדפוס את ה'מכונות', שבכמה מקומות מצא לנחוץ להעיר: 'הגהה זו לא היתה בספרו של מהרש"ל'. ואין זאת אלא שבא להודיענו, שהגהה זו העתיקה הוא עצמו מדפוסים קודמים ולא מהרש"ל העתיקה, וממילא לאו בגושפנקא דיליה חתומה ואין אחריותה עליו. ומשום כך, הדבר פשוט שא"א להדפיס את פירוש המהרש"ל על גליון השע"ד הרגיל, הכולל עוד הגהות שלא הכלילם מהרש"ל, שהרי באופן זה לא נדע לאיזה מן ההגהות הסכים מהרש"ל.

ולעומת דעת הב"ח והש"ך ור' אליהו לואנץ [שגם הוא רב גובריה כנודע] – דעת הכנה"ג אינה כן. זה לשונו בסי' צט הגב"י ב' גם מש"כ הב"ח דדעת רש"ל באיסור והיתר שלו לפסוק כאו"ז וכו', לא ידעתי מנין לו זה, שרש"ל שם לא פסק הלכה לא כמר ולא כמר. ואם מפני שהעתיק שם דברי האו"ז, דרכו בכך להעתיק כל הגהות מהרא"י, ובמקום שנראה לחלוק עליו חולק ובמקום שנראה לפרש דבריו מפרש. ופעמים רבות מעתיק דבריו ואינו לא חולק ולא מפרש".

ב. הספרים שעמדו לפני מהרש"ל

והשתמש מהרש"ל [שזרח אורו במחצית הראשונה של שנות השי"ן] לכתובת ספרו בשערי דורא שבכתבי יד"ו ובשערי דורא שבדפוס^ט, הוא דפוס קראקא שנת רצד'. ועל

ה. ז"ל שם עמ' קכב: ותמיהני על רש"ל וכו' הביא להג"ה זו ולא העיר בזה. עכ"ל. וע"ע שם בעמ' רל במש"כ 'הנה בספר עטרת שלמה של רש"ל לא ראיתי הגהה זו כלל' שמשמע מיניה שהגהה שהשמיטה מהרש"ל, כלומר שלא העתיקה, היינו משום דלא סבירא ליה כוותה.

וחזות קשה הוגד לי בספרו שם עמ' שמט וז"ל: שבעטרת שלמה כתב הרבה הגהות רק לפרשם אף על פי שהם דלא כהלכתא. עכ"ל. הרי שנקט כאן שאפילו הגהות שפירשם מהרש"ל אין הכרח שנקט כותיהו. כ"ש הגהות שהעתיקן בעלמא. וצ"ע על סתירת דבריו.

ו. בכעשרה מקומות כתב הר"א לואנץ על גליון ההגהות 'ההגהה הזאת לא היתה כתובה בספרו של הגאון מוהרש"ל'. ובהקדמתו הוא מפרט יותר: 'שלפעמים הוספתי הג"ה קטנה מלא כף נחת למצאם אחת לאחת וכתבתי אצלם כי לא היתה כתובה בספר הגאון וכל אחד במיטב שכלו יתן טעם לשבח וכבוד אומר כולו למה השמיטה הגאון מספרו כי לא להזכירו'. כלומר, מהרש"ל בחיבורו לא הכליל – או השמיט – הגהות שערי דורא מסוימות, והר"א לואנץ הוסיפן מספר שערי דורא. ואכן במהדורה האחרת 'עטרת שלמה' אין הגהות אלו.

ז. אבל עי' מש"כ בספרנו עמ' רסז הע' סא. ועי' עמ' שטו שהעתיק הרב דברי הרא"ש דהא דמבטלין איסור דרבנן לכתחילה היינו דוקא במקלי קלי לאיסורא, ולא העיר ע"ז דבר. ואילו ביש"ש כתב שזה נגד כל המחברים. והרי זה נוטה לשי' הכנה"ג.

ח. מלשונו הנזכר להלן 'ובדפוס ראיתי שכתוב' ש"מ שהשתמש גם בכת"י. אבל אין אנו צריכים לדקדוק זה שהרי הוא מעתיק הגהות שאינן בשום דפוס שקדמו.

ט. וכן מצינו לו שכתב בסי' פה 'ובדפוס ראיתי שכתב' וכן בסי' פג 'בנוסח הדפוס ראיתי' ועוד כהנה. ועי' הערה הבאה.

י. ראייה אלימתא ממש"כ ברס"י עג אל תטעה וכו' ועי"ש בהערה. וכן מצינו בכמה מקומות שהוא מציין דפים מסויימים, והמספרים מתאימים רק לד' קראקא [אמנם אין שם מספרי דפים אבל כ"ה לפי ספירת הדפים שם]. ועוד ראיות. ומכאן שהטופס מד"ו שכד שכתובים על גליונותיו מקצת

דפוס זה הוסיף את הגהותיו ותיקוניו על פי 'ספרים אחרים' או מדעתו הרחבה. ואת כולם חתם בשמו ש"ל^א. ולפעמים פירושו והגהותיו מובנים רק לפי הנוסח שבדפוס זה^ב.

ג. מהדורות הספר

הספר הובא לדפוס בו בפרק על ידי שני תלמידי מהרש"ל. בבאזל בשנת שני"ט ע"י רבי אליהו לואנץ ושם ניתן לה 'מכונות', ובלובלין באותה שנה ע"י רבי יוסף בר' יהודה ושם קרא לה 'עטרת שלמה'. אבל בפי הפוסקים מכונה החיבור **איסור והיתר של מהרש"ל** או **מהרש"ל באו"ה ש"ל** (ובר"ת: מהרש"ל באו"ה) או כלשון רמ"א בתו"ח כלל ה דין ו: **איסור והיתר שהגיה הר"ש**^ג.

ושתי מהדורותיו של הספר אע"פ שספר אחד הן ולשונן לשונו של מהרש"ל עצמו הוא [המקבילה בהרבה מקומות אב"א תב"ת לים של שלמה. וע"ז להלן] ומלאה לשונות של 'מדבר בעדו', מכל מקום מצינו בזו מה שאין בזו, יש שחסר בזו ויתר בזו וכן איפכא. וכבר עמדו על כך מהפוסקים. אבל מלבד ה'חסרות ויתירות' משתוים החיבורים בין בנוסח השערי דורא בין בנוסח ההגהות ובנוסח פירוש מהרש"ל. פרט להבדלים ספורים שאפשר לתלותם בט"ד או טעות המעתיק^ד.

ואף שנדפס הספר רק בשנת שני"ט כשכבר נח נפשיה דמר, מ"מ היה נפוץ מאוד עוד בחייו. וכמש"כ הרמ"א בתשובותיו סי' קלב אל אחד השואלים 'גם העתקתך [מספרו של מהרש"ל] תהיה שמורה אצלי עם שאר העתקות הנמצאים מדבריו בעירנו, ואין אחד כדבריו [לכאן] צ"ל כחברו] וכל שנה ושנה הענין משתנה ואין הדעות שוות'. והדברים נכתבו קודם שנדפס ספרו של מהרש"ל שהרי הרמ"א נ"נ בשנת שלב. וכן

מהגהות מהרש"ל (אוקס' 15926) אינן אלא העתקה, שהרי לא השתמש הרב בד"ו. וכ"ה לענין טופס דומה מד"ר שח (ספה"ל 391). ויתכן שהיה לפניו גם ד' קושטא משנת שוב"ה. [ע"י עליו במבוא לח"א]. שכן לפחות בשני מקומות מצינו בספרנו הגהות הנמצאות רק בד' קושטא ואין להן מקור ידוע אחר. אחת מהן חתומה 'או"ד' ואינה באו"ז.

יא. ברוב הגהותיו חותם הרב 'נ"ל ש"ל'. ולכאן פתרוננו 'נראה לי שלמה לוריא' [וכן מצינו כמ"פ בעטרת שלמה במילוי תיבות]. אבל מצינו כזה גם במקומות שאין בהן שום חידוש. וכזה נמצא גם בהגהותיו לשחיטות ובדיקות מהר"י וויל ע"ש דף ו ע"א: שמעתי מעשה וכו' עכ"ל וכן אני קבלתי מחמי ז"ל נ"ל ש"ל. והדבר צ"ב.

יב. והערנו על כך במקומם.

יג. וכן בשו"ת שלו סי' קלב 'באיסור והיתר שהגיה הגאון מהר"ש דליטא'. ולא נתברר לי אם לשון 'שהגיה' היינו שתיקן את לשון השערים, או משמעותו שהוסיף את הגהותיו. ואמנם מצינו פעמים הרבה שתיקן מהרש"ל את הלשון וחתם שמו על התיקון, אבל קשה לומר שהגיה את כל הספר דהא קא חזינן הרבה טעויות בנוסח השערים שבמכונות ובעטרת שלמה. ועיין להלן פרק ו. יד. ואם אחת מהן מהדורא קמא ואחת בתרא, קשה להכריע. כי ישנן לשונות שמשמע מהן שמכונות בתרא וישנן שמשמען שעט"ש בתרא. והרי דוגמא: בסי' נט במכונות כתוב 'סתם כלי גוים לכתחלה אין צריך לשאול אם הוא בן יומו'. ואילו בד' לובלין כתוב 'ומ"מ לכתחלה ישאל אם היה ב"י'. ובספרי כתבתי שאין צריך לשאול עיין פכ"ה סי' סה'. ומכאן נראה לכאן 'שמכונות' בתרא לעט"ש. ואולי לזה נתכון הר"א לואנץ בהקדמתו 'למכונות' ד"ה ראה נתתי 'שידעתי נאמנה כי דבריו אלה ממהדורא בתרא'. אבל מצינו איפכא: בסי' פו במכונות כתב הרב 'ומאד הוא תמוה בעיני והא לשם הוא עיקר צומת הגידין וכו''. ואילו בעטרת שלמה בנוסח זה: 'ראיתי מקשים והא לשם הוא עיקר צומת הגידין וכו''. ונמצא שם בעט"ש גם תירוץ על קושיא זו וגם הפניה ליש"ש. ומשמע לכאן שזו בתרא. וע"י בסי' צא בעט"ש שכתב 'שוב חזרתי כו'. עיין בפרק אלו טריפות סי' י"א בספרי. וליתא במכונות. וכזה גם בסימן צד.

הזכירו הרמ"א בתו"ח כלל ט כמש"כ המנחת יעקב שם סק"י. וכן כתב בשל"ה שער האותיות אות קדושה, שתלמידי מהרש"ל הביאו את הספר לרמ"א כשעדיין היה בכת"י^{טו}.

ותפוצתו הגדולה גרמה לכך שמדפיסי השע"ד בויניציאה שנת שכד, נטלו מהגהותיו שהיו עדיין בכת"י והדפיסו אותן בהעלם שמו. ומשם הועתקו לד' לובלין שנת שלה. ומשם עד הדפוסים האחרונים ולא נודע שהן הגהותיו^{טז}.

ד. היחס בין ספרנו לבין ים של שלמה

רובו של ספרנו נמצא כלשונו בספרו האחר של מהרש"ל ים של שלמה' לחולין. שבתחילה כתב הרב את חיבורו על השערי דורא ואח"כ הכלילו ביש"ש^{יז}. וכ"כ הפמ"ג בהקדמתו ליו"ד: יש"ש חיבר מהרש"ל ז"ל, גם פירוש על שע"ד הנקרא עטרת שלמה הנקרא בפי הפוסקים או"ש. ויש"ש חיבר באחרונה עיין ש"ך סי' צ אות כז דבית יש"ש אזלינן. עכ"ל הפמ"ג. וז"ל הש"ך שם: 'וכן פסק מהרש"ל עצמו בספרו [יש"ש]... וצ"ל שחזר בו ממש"כ באיסור והיתר שלו'.

וכן כתב בעל תויו"ט בספרו תורת האשם עמ' קפג 'שעל ספרו [יש"ש] יש לסמוך יותר דאחרונה הוא גם הוה מדייק ביה טובא'.

ולפי זה כל המקומות שנזכר ס' ים של שלמה בפירושו לשע"ד, הן הוספות שהוסיף אחרי שחיבר את היש"ש, שנוספו לו אז עוד דברים וגם שינה דעתו בכמה מקומות, וחזר ורמז להוספות אלו בפירושו לשערי דורא. והנה כמה לשונות של הוספות אלו: 'והמסקנא כתבתי בספרי [יש"ש]' וכן 'ובספרי חזרתי וכתבתי' וכן 'שוב חזרתי בספרי' 'ובספרי כתבתי להחמיר יותר' וכן בס"י מ: 'ובספרי סי' מז חזרתי מסברא זו'^{יח}.

ומלשונות אלו גופייהו אנו למדים שים של שלמה חיבר אחרי פירושו לשערי דורא, שהרי אילו היה כותב את 'ספרו' [=יש"ש] לפני כתיבת פירושו לשערי דורא, בודאי היה כותב בפירושו לשע"ד כפי מסקנתו האחרונה ביש"ש ולא היה נצרך להוספות אלו^{יט}.

טו. שה"ג ערך מהר"ם איסרלס ועי' שם עוד.

טז. כגון הגהה ח לסי' ה (בחלק א) שכל כולה לשון מהרש"ל. ועוד כהנה. ועל כולן הערנו בהערות לאורך הספר.

יז. ומש"ה מצינו שגיאות משותפות לא"ו וליש"ש כגון: יש"ש פ"ד סי' טז: וכמדומה לי. וכ"ה בא"ו סי' פו. וטס"ה צ"ל לו. יש"ש פ"ג סי' צט והראיה שהביא. וכ"ה בא"ו סי' פו. וט"ס וצ"ל שהביאו. ועוד כהנה. וצ"ל שמסר הרב את ההעתקה משע"ד ליש"ש ל'מעתיק' ולא העתיק בעצמו. וכיו"ב אמר לי הגרד"צ הילמן [בנוגע לחיבור אחר] היעלה על הדעת שהרב המחבר ישחית את זמנו להעתקת ספרים?

יח. וזו תופעה שדומה שאין כמותה, שהמחבר חזר בו ממש"כ ואעפ"כ השאיר את המשנה ראשונה. וככל החזיון הזה נמצא גם בספרו האחר, הגהותיו על שחיטות ובדיקות למהר"י וויל. עיי"ש ד"ו שסא דף ה ע"א.

יט. ויש יוצא מן הכלל, המראה לכאן איפכא: ז"ל הרב במכונות סי' סא, לא ק"ל הכי לשער כנגד כל הכף משום חם מקצתו חם כולו כדלקמן דמוליך בליעתו וכו'. ולקמן היינו בהגש"ד רס"י פה. אבל בעטרת שלמה 'כמו שכתוב לעיל'. ולעיל לא נמצא כזה. אבל ביש"ש פ"ז סי' מב שם נמצא כל לשון זו, כולל 'לעיל', ולעיל היינו הסימן הקודם שם. הוה אומר שמיש"ש לוקח לא"ו.

ה. מהדורתנו

כאמור הספר נדפס פעמיים בשנת ש"ט, ומני אז לא נדפס בשלמותו, הוא חזר ונדפס בזאסלאב שנת תקס"ז אבל לא בשלמותו, כי המדפיסים השתמשו רק ב'מכונות' ולא ב'עטרת שלמה'. גם הרי"ג פרוייליך במהדורתו המפורסמת לא הכליל את כל אשר נמצא בשני הספרים הנזכרים. כ"ש הבאים אחריו שהעתיקו ממנו, שלא הוסיפו עליו דבר. מהדורתנו זו היא הראשונה הכוללת את שתי מהדורות הספר, מכונות ועטרת שלמה בשלמותן. הנוסח העיקרי הוא נוסח מכונות ועליו הוספנו כל מה שנמצא יתר עליו בעטרת שלמה. לא הפלנו דבר מכל אשר נמצא בהן. הכל הוגה מהדפוסים הראשונים ולא ממה שהורק מכלי אל כלי. השוינו את כל הלשונות לכתוב ביש"ש והערנו על הבדלים ביניהן כל שיש בהן ענין.

הבדלנו בין הגהות שערי דורא הישנות, לבין הגהות ופירושי המהרש"ל, ע"י שהדפסנו אותן באות שונה - את הגש"ד במרובעות ואת המהרש"ל באותיות רש"יכא.

וזאת למודעי כי בשתי המהדורות מכונות ועטרת שלמה, נדפסו קצת הגהות קצרות בתוך לשון השערי דורא ב'חלונות' או בסוגריים. במהדורתנו הכללנו אותן בין שאר הגהות מהרש"ל כי לא ראינו הבדל ביניהן לבין שאר ההגהות. ואף שני הדפוסים הנזכרים אינם משתנים בזה, ישנן הגהות שבאחד מהם נדפסות ב'פנים' ובשני מן הצד וכן איפכא. אין זאת אלא 'מקרי הדפוס'. ואע"פ שקצתן אינו חתומות בגושפנקא דמהרש"ל 'ש"ל', הנחנו שאף הן, לפי סגנון, של מהרש"ל. וכדמצינו הרבה הגהות שתכנן מוכיח שהן למהרש"ל ואינן חתומות. ואם שגינו וכו'. והמעייין יבחר.

ו. נוסח ה'פנים' במהדורתנו

כבר כתבנו לעיל, שמהדורת השע"ד שהשתמש בה מהרש"ל היא קראקא שנת רצד. גם כתבנו שנוסח השערים שבשתי מהדורות האיסור והיתר שלו, מכונות ועטרת שלמה, הוא נוסח מיוחד הנובע מד' קראקא אלא שחלו בו שינויים. אבל אכתי לא ידעין אם נוסח זה נכתב על ידו, כלומר, שכשכתב מהרש"ל את חיבורו כתב גם את השערים וגם את פירושו והגהותיו, או שעורכי הספר הם שהעתיקו את השערים לפירושו של מהרש"ל. והנה, מרדכינן שנוסחי השערים שבמכונות ושבעטרת שלמה שוים, והשינויים ביניהם מועטים, אע"פ שזה נדפס בלובלין וזה בבזיליאה, על כרחינו שממקור אחד באו נוסחים אלו, ואין לומר שהמקור האחד הוא ד' קראקא, שהרי יש שינויים ביניהם לקראקא. ומן הנמנע שיתהוו שינויים שוים בשתי המהדורות. וא"כ מסתבר שהמקור המשותף להן הוא מהרש"ל עצמו, כלומר שאותו כ"י שהכיל את פירוש המהרש"ל כלל גם את השערים, ושני

ב. כתה"י של ספרנו הנמצאים במכון לתצלומי כת"י בירושלים, אינם אלא העתקות מן הדפוסים וממילא הם חסרי ערך לענין גירסא. ועי' גם לעיל הע' י'.

כא. ובה הלכנו בדרכם של מדפיסי זאסלב שכרוב המקומות הבדילו בין הגש"ד למהרש"ל. ברובן ולא בכולן. וז"ל הרח"מ הורוויץ בספרו תוספתא עתיקתא פפד"מ תרמט עמ' 69: לרגל מלאכתי זאת שמתי עיני בספר שערי דורא וראה זה מצאתי כי נמצאו שינויי נוסחאות רבות בין דפוס וויניציאה ש"ח ודפוס באסיליאה שנט אשר יוכיחו כי נדפסו ע"פ כת"י שונים. כן רובי ההגהות שבאו בדפוס באסיליאה הנ"ל ונכללו בעטרת שלמה מר' שלמה בר' יחיאל לוריא (מהרש"ל) כבר באו בדפוס וויניציאה הנ"ל ואמרתי להעיר על זה למען יתנו לב המחברים ע"ז כי נחוץ הוא להבדיל בין הגהות הנ"ל ובין הוספות המהרש"ל. עכ"ל. ובאמת הדברים פשוטים לכל מעיין, שהרבה מההגהות הנמצאות באו"ה של מהרש"ל נמצאות בדפוסים קודמים, אבל אין אלו ההגהות שמהרש"ל קא חתים עליהן 'ש"ל', אלא הגהות מהרא"י ושאר מחברים שמהרש"ל הכלילם בספרו, והן שנדפסו אצלנו באותיות מרובעות, וכמש"כ לעיל.

התלמידים המהדירים שהעתיקו את פירוש המהרש"ל מכתב ידו העתיקו גם את השערים מאותו מקום.

וכן מצינו למהרש"ל שכתב ברס"י ח על לשון השערים: זאת העתקתי מאיסור והיתר חדש אבל ברוב א"ו ראיתי שאינו וכו'. הרי לן מפורש שהוא עצמו כתב את נוסח השערים. אבל מאידך גיסא קשה לומר שכל נוסח השערים כתוב באצבע מהרש"ל, שהרי יש בו שיבושים לא מעטים. ועל כרחינו שידם של מעתיקים בדבר. לכן בחרנו להדפיס אף כאן את הנוסח הנדפס בחלקו הראשון של ספרנו, הוא הנוסח שנדפס בדפוס ויניציאה ולובלין של מהרנ"ש עם תיקונים קלים מכתה"י, שהוא עולה על נוסח קראקא ונוסח דפוס מהרש"ל. ובמקומות שדברי מהרש"ל מובנים רק על פי גירסתו גירסת ד' קראקא, הערנו על כך והעתקנו את אותו נוסח בהערה.

המעייין ישים לב, שלא הערנו כאן דבר על לשון השערי דורא ועל לשון הגהות שערי דורא, ואף לא ערכנו להן מראי מקומות, שהרי הכל נמצא כבר בחלק הראשון ואין מן הצורך לכפול הדברים.

כללי הספר בקצרה

- השורות הרחבות ממעל הן לשון השערי דורא.
- שני הטורים מתחתן כוללים: באותיות מרובעות - הגהות שערי דורא, ובאותיות רש"י - דברי מהרש"ל.
- פעמים שדברי מהרש"ל מוסבים על לשון השערי דורא ופעמים על הגהות שערי דורא. במקום שדברי מהרש"ל מוסבים על לשון השערים, הוספנו עיגול על לשון השערים, ובמקום שדבריו מוסבים על הגהה, כתבנו קאי על הגהה דלעיל.

ציונים וקיצורים

- י"ד הנזכר בדברי מהרש"ל היינו טור יורה דעה.
- ספרי הנזכר בדבריו - היינו ס' ים של שלמה.
- הגש"ד דידן - היינו הגהות שערי דורא הנדפסות בחלק הראשון.
- הציונים לס' תורת האשם - לפי מהדורת ב"ב תש"ע.
- לסמ"ג - לפי ד' ויניציאה.
- לטור ונו"כ - מהדורת שירת דבורה.
- לארוך מש"ך - כנ"ל.

[הקדמת מהר"א לואנץ העורך של מכוונות]

הקדמת המעתיק

ראה ראיתי את עני עמי אשר מצירי הזמן ויצירי מחשבות לבם. לוחצים אותם לאמר כלו מעשיכם מעשה ידי אדם. הממלאים בתייהם כסף וזהב ויטמינו ארבם. לאסוף עמל ורעות רוח מלא חפנים. והמלאכה לא היתה דים. יצבור ולא ידע מי אוספם. החכם יהיה או סכל. וישלוט בעמלו בכל מכל כל. יחשבו כי רב הודם. וכי כבוד מצאה ידם. מביא ומוליך מעלה ומוריד מטוב הארץ עיניו פקח ואיננו. ולא תראנו עוד עין ולא תשורנו. וזה דרכם כסל למו להשאיר לבניהם בית והון נחלות אבות. בנפשם יביאו לחמם ובונים להם חרבות. לא ידעו כי מיי אשה משכלת. היא אשר מתחת כסא הכבוד נאצלת. ורע ומר עליה המעשה להיותה יושבת בצול דכיות החומר. תחת היותה מתרפקת על דודה כבודה לקלון הומר. כי סילף דינה ביהוסף הוספת הקנינים המדומים. זהובים זבובים אדומים. ותהי האמת אמתת התורה נעדרת. ויתנו כתף סוררת. לשמוע אל דברי חכמים וחידותם. ויעיזו בדבריהם לעומתם. מדוע תתנשאו חכמי חרשים. הלא כל העדה כולם קדושים. ובתוכה יי להעביר כל טובו על פניהם יום יום. ככתוב ואתם הדבקים ביי אלהיכם חיים כולם היום.

ראה למדתי אתכם אשר הוא הוראה גמורה. כי כולנו שמענו מפי הגבורה. ובעבור זה נתרשלו ידי לומדיה התורה ואוהביה. יודעי סודותיה וצפונותיה. וגדולה מזו כי רבים חללים הפילה וגו' שלא הגיעו להוראה. ואף גם זאת כי מאורות הפוסקים לא ראה. רק במציץ מן החרכים ובנשקף מן האשנבים. כמו הקופים והשנהבים. וכל ימיו משתכר בשכרות הזמן וישלך אחרי גיוו זאת התורה. וכבר אמרו שכור אל יורה. ומה לי המשתכר ביין הזמן ופנה אל רהבים. או המשתכר ואוהב אשישי ענבים. וחשבו לחתור מים התלמוד והפוסקים המבארים הדינים ביותר. אלא דרך קצרה ונקלה די והותר. מבקשים ללמוד כל התורה בקוצר ומיעוט זמן. ובעיניהם חכמים כאיתן האזרחי והימן. אומרים סימנים מילתא היא וירגילו על לשונם הסימנים. לא יבקשו להיות דברי תורה בפיהם משוננים. והנה הרב המופלג אשר היה בקרב ימים. עטרת ותפארת גאון חכמים. מוהר"ר משה איסרלש ז"ל אשר שמו נודע בשערים. על ידי פסקי הלכותיו ודבריו היקרים. היה רובץ בין המשפתיים. והציב ציונים לבלתי יגע איש בדבר טמא טומאת שפתים. ולא קם עוד כמשה לכל האותות אשר שם בעט סופר לעיני בני ישראל בפסקיו ופירושים וישנים גם חדשים. והוא גם הוא בקש לתקן העוות והראה כל דבר איה מקום כבודו. כי אמר אך יצא יצוא והניף ידו. לחפש באמתחותיו מקור מוצאו ומבואו. לא לקבולי קיטרא דחייתא* כאשר כתב בעצמו ובכבודו. ומ"ד סימנים לאו דאורייתא. גם לא היתה כוונתו להשליך דברי הגאונים לקבל עליו דברי האחרונים. ובפרט הר"י מדורא. כי מרובה הוא יורה. זולת שדבריו קצתם כמתנגדים. לחרב על הבדים. ואדרבה הראה תוקף מעלתו. בהיות שסדר מחברתו לעומתו. והם בחרו במיעוטא דמיעוטא כי אמרו איך נוכל לעמוד בקשרי מלחמתם. ויאמרו מה לך לאהליך ישראל עתה.

א. ב"ק ט ע"א חייטא דקיטרי. וכונתו למש"כ הרמ"א בהקדמתו שם: ובכל דבר כתבתי טעמי ונימוקי עמי והוריתי מקום אשר ממנו הוצאתי הדין ההוא.

ראה ביתך ותן טרף לביתך. יוצאי חלצין בניך ובנותיך. כי אם תחקור התורה שבכתב ובע"פ חקם ופקודם. מתי נעשית תורת האדם. מה לך לשנות מי נהר העצומים. דברי קדמונינו החכמים. הלא קיימת מצות והגית. אם שחרית וערבית ק"ש קרית. ואף לא תבטח בברדת הטוב מן השמים כרדת הטל. שהרי אמרו יכול יהא אדם יושב ובטל. ומתי מספר יש אשר יהיה ענן יי עליהם ימים או חדש ישבו בצל כנפיו כנפי החסד ויבטחו בצורם. כי הוא הנותן די מחסורם. ויש נותנים טעם לא לשבח רק פגומה. כי רוב החכמים בזמנינו הם בר בי רב דחד יומא. ואל מי מקדושים אפנה לרוות צמאוני. כי על הרוב כמוך כמוני. ותשובתם הרמה. כי רוב שנים יודיעו חכמה. ואילו זכינו שהיה בדורינו. כאחד מקדמונינו. הלא נכתת רגלינו. על הרי נשף לשאוב מימי התורה. אשר ליהודים היתה אורה. ולא יעלו על לבם כי ימים ידברו. וכל החכמים אל עמק שוה חברו. יש סיני ועוקר הרים. ויש מרי חיטיא זוכר כל הדברים. ויש מדבר בחכמות וחידות. ויש דורש באגדות. ויש קנקן חדש אשר יינו שומר. יש דבר שיאמר.

ראה זה חדש הוא גם לראשונים. נתן העלם בלבם ובטוחות. מבלי אשר לא ימצא האדם את מעשה האלהים הם הלוחות. מראש ועד סוף. לזאת כל אדם ינסוף. למצוא פשר דבר. מה שלא ידעו חכמים מחוכמים וחוכר חבר. ואין לך אלא שופט אשר בימין לחסות תחת צל אברתו. לשמוע וללמוד מחכמתו. ואל יליזו דברי מעיניך ותהיה כאיש נדהם. כי כבר אמרו¹ אין לך דור שאין בו ל' צדיקים כאברהם. ואין דן יחידי אלא אחד אשר יכול לשפוט עמו ישראל. מי הוא הטהור והצדיק ומי הוא הרשע ומתועב ומגועל. ולא למראה עיניך תשפוט אפילו הרשעים המצירים לישראל ומציקים. כי יש רשעים אשר מגיע אליהם כמעשה הצדיקים. ואין תוכל להשיב האלופים הפחות והסגנים. אשר על משמרתם משמרת יי חוננים. יסכר פי דוברי שקר הדוברים על צדיק עתיק בגאווה ובוז. ונקל זאת בעיניו רק פניו ישונא עוז. היה להם לדרוש טוב על לומדי התורה ועטרת ראשם. ולא יהיו למזכיר עון ואשם. כאשר שלמה מסר. ושמן² על ראשך אל יחסר.

ראה חיים עם האשה אשר הוכיח יי לחבל נחלתך. היא הנשמה הטהורה אשר נצבה לימינך הדרך להורותך ואל תדמי בנפשך להמלט בית המלך אם לא דרך זו תלך. לעשות כאפרכסת אזניך לשמוע דברי חכמים. כי תלכד במצודות וחרמים. חרמי חבלי השוא וחטאה כעבות העגלה. אבן נגף ותקלה. משיב אותך על הקלקלה. על כן משכו לבית המדרש. דרוש מכאן ודרש מכאן כי לא פורש. אם לא בחזקת היד משא דבר יי ותנצל מטיט הוין ורפש ולמקום חוצבה להשיב הנפש³.

ראה יי והביטה כי הייתי זוללה כל אדם עמל לפיהו. לא יחשבו כי לחם אבירים אכל איש אשר לא ידעו מה הוא. ולא יבטחו ביי עושיהם. אשר גבוה מעל גבוה ושומר עליהם. כי אם השרידים אשר יי קורא לעוררם משנת תרדמותם. היתה הרוחה. אחד מעיר ושנים ממשפחה. כי זכר בריתו אשר למשה הודיעו. כי לא תשכח מפי זרעו. ואף גם זאת בהיותם מטיבי נרות מנורת התורה הטהורה. רבו כמו רבו במסירים אונם משמוע תורה. ואותותינו לא ראינו אין עוד יודע. ויחשבו עצמם ככלכל ודרדע. לא יתנו לבם רק לאסוף אוצרות רשע. כי עיניהם השע. והיה להם לגנוז אוצרות בקיץ לישב בצל. ולזכור מאמר שלמה לך אל נמלה העצל⁴.

ראה דרכיה וחכם להיות הנפש אוגר בקיץ לחמה. היא החכמה הקדומה. כי הגשם חלף הלך לו אל מקבת בור אשר ממנו חוצב. בפחי נפש ועצב. הלא צבא לאנוש וזמנו נקצב.

ב. עי' ב"ר פ' נח פ' לה.

לא ידעו ולא יבינו. כי כל עובר למינו. על כן העפר העפר תשוב כאשר היה. למרמס ולטיט חוצות ולשאייה. לא יזכור כי יבואו ימי הפקודה ושלם. על כל דבר נעלם. ולהיות כל אדם זריז וזהיר. פרסמה התורה בפרשת נזיר. וכי ימות עליו מת פתע פתאום. אשר לא עלה בדעתו כי קרוב יום. ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה. עדי קל נפל מן שמיא כי נגזרה גזרה. כאשר כתב בפרשת שופטים המקובל הנאמן. רבינו משה בר נחמן. ולא כן ידמה ולבכו לא כן יחשוב כי אמר בכח ידי עשיתי. ובריא אולם אנכי לא חליתי. ותמצא כקן ידי לחיל העמים¹ ואטון חטובות. וכאסוף ביצים עזובות. לא ידע כי הם ביצי אפעה הארסית. ונחש הקדמוני מדיח ומסית. והאלהים חשב מחשבות לבלתי ידח הנדח. ויברך אתכם כאשר דבר לכם.

ראה נתתי לפניך היום את הברכה. היא המנחה אשר הובאת ומידי נערכה. לא מצד החיבור רק מצד המלאכה. מלאכת ההעתק מכתב אשכנזי לכתב לועז שיבינהו בעלי הדפוס גם ההג"ה לפי צרכו. אין בארץ דמיון הספר וערכו. ושם המחבר נודע כבר בסוף חרוזות המסודרים. הן הן הדברים. מהר"ר שלמה ז"ל שמו נאה לו והוא נאה לשמו. בטוב שכלו וטעמו. כי שלם היה ושלמה היתה משנתו. וספריו ספרי הקודש יעידון על גדול מעלתו. הוא הגאון מוהר"ר שלמה לורי"א ז"ל אשר כבר נודע כבוד תורתו. מגודל הפלפול בתשובתו. ואף גם זאת ים התלמוד אשר חבר. על אופניו דבר דבר. ומי שלא בא בסודו. לא ראה הודו. ולא הגיע עד תכונתו. וחכמתו ותבונתו. ומי שלא ראהו לא ראה מאורות התלמוד. והוא משתומם כיושב גלמוד. והנה גם הספר הזה הנקרא שערי דורא הראה מצפוני. כל אבני יקר ופניניו. כאשר סדר כל דבר על כנו נכון. אשר שם מעון הדבר ולשבתו מכוון. ועל כן אני המעתיק קראתיו מכונות. כי הם המכונות שעשה שלמה על כל הג"ה והג"ה חדשות גם ישנות. ובפרט באשר הספר מתחיל בעשר שערים נכונות. במספר כמו המכונות². ואף כי אמר רחץ וטהר. כי לא בא להקל מהר. כאשר יראה הרוואה בסי' ל"ג שיש לו תוכחת מגולה ואהבה מסותרת. עם הגאון מוהר"ר משה איסרלש ז"ל אשר היה לחכמים תפארת. וכן בכמה מקומות עצמו מספר אשר שפך סוללה ודיק בנה. על דברי הספר אשר תורת החטאת מכונה. והנה לא רציתי לשלוח יד להדפיסו עד שידעתי נאמנה. כי דבריו אלה הם ממהדורא בתרא מנופה מכל סיג וכסולת נקייה. כראוי לדברי תושיה. ולא רציתי להוסיף על דבריו. רק כאשר מצאתי בחבוריו. זולת הלכות נדה נתתי להדפיס בקצת חידושי אשר הוספתי משמני ומדבשי³. הלא מצער היא ותחי נפשי. ומעט מזער כתבתי על הגיליון אמר המעתיק להודיע כי מידי היתה זאת. נוסף שלפעמים הוספתי הג"ה קטנה מלא כף נחת. למצאם אחת לאחת. וכתבתי אצלם כי לא היתה כתובה בספר הגאון וכל אחד במיטב שכלו. יתן טעם לשבח וכבוד אומר כולו. למה השמיטה הגאון מספרו. כי לא להזכירו. ובאמת אם יתן איש את כל הון ביתו. באהבת הספר ומחברת. לא יאמר עליו כי הוא כשוטה המאבד מעותיו ומקרקע כסותו. כי מה טובו ויפיו הגם כי קטן כמותו רב איכותו. ואין לך דבר דלא ילפינן מחידושי אשר חדש בחכמתו. ואחת היא שאילתי מאת כל המעיין בספר הנכבד הזה. שאם ימצא איזה שגיאה יחשוב עצמו רואה וחווה. וכאילו חשכו עיני הרוואות בארובותיהן ולאמר בי העון תולה. כי אומר הסבה ואזניכם אגלה. כי ידוע כי בעלי הדפוס לא מבני ישראל המה. אשר מתורתינו ילמדו וביום

ג. ישעיה י יד.

ד. ויעש את המכנות עשר (מ"א ז כז).

ה. ל"מ.

השבת יערכוהו. אשר אין באפשרות לתקן את אשר עוותוהו. כי מי יבא אחרי אשר כבר עשוהו. ואם ימצא איזה שגיאה יתקנו במיטב שכלו על צד היותר טוב ודרך אשר בחר אבל יתבונן קדם ואחור. טרם יעשה מחק או גרר אם לא על פי עדים נאמנים ובזכות זה תעלו לציון ברננים. כ"ע המעתיק והמגיה הטרוד בהבלי הזמן ואודותיו. זעירא דמן חבריא וככלב לוקק מן הים לא חיסר מרבותיו. אלי"א בן לאמ"א מוהר"ר משה שליטא לואנ"ץ יזייא. ומשבח אני לאל גומר עלי ומודה. והוא יזכינו לשמוח בשמחת ציון ככתוב ישמח הר ציון תגלנה בנות יהודה.

וכאשר ראיתי מעלת הספר כמין חומר. נשאתי משלי ואומר.

ש' או מרום עיניכם. יישירו נגדיכם. וראו מי ברא א'
 ש' בחו לאלהיכם. כי לא לכם. השבית היום מגוא'
 ש' למה הוא שמו. כי שלם טעמו. בחכמה ותורת א'
 ש' פר הספר ונעמו. כצוף דבש וכמו. כנת ימין א'
 מ' אור בראו. ובשם קראו. אור השכל נשמה
 מ' ורה דרכו. אין כערכו. קדמה וימה
 מ' עשיו הכרתיהו. כי אין כמוהו. אב ואדון החכמה
 מ' כונות קראתיהו. בעבור כי הוא. דוגמא שעשה שלמה

[הקדמת מהר"י ב"ר יהודה העורך של עטרת שלמה]

הקדמה

צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה ובעטרה. הוא עטרת תפארת חבורו שחבר בהדרה. אריה דביה עלאי ארי שבחבורה. חכם לב ואמין לו עצה וגבורה. נשיא וראש בבקאות ובסברא. לבו ראה הרבה חכמה בחכמת התורה. האל"ף לך שלמ"ה ומאתים את פרו נוטרה. אשר צלל במים האדירים להגדיל התורה ולהאדירה. והעלה בידו זהב אופיר ואבני יקרה. הלא הם כתובים על הספר שחבר רבינו יצחק מדורא. כאשר עיניכם תחזנה משרים חכמה מפוארה. רב טוב הצפון והדת אשר בו נפתרה. ובהיות הספר סתום וחתום בתוך אוצרה. ואיש לא ידעה להכירה. רק שנים ממשפחה ואחד מעירה. ולית דאשגח ביה להוציא לאור יקרה. ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עמו מבני החבורה. וילקט את כל הכסף הנמצא בידם צרורה. ויהי ה' את יוסף צפנת פענח לגלות הנסתרה. ללומדי התורה היושבים לפני ה' יהיה סחרה. וזאת הפעם אודה את ה' שמים וארץ ברא. אשר זכני ואנה לידי להוציאה לאורה. יזכני להוציא לאור ספרים הרבה אין קץ במספרה. להיות ממצידיקי הרבים מזהירים כחמה ברה. לראות פני השכינה ולהנות מזיוה ואורה. וחפץ ה' בידי יצליח כצאת השמש בגבורה. מראשית המלאכה עד אחריתה בע"ה להגמירה. בשנת שט"ן מלפנינו ומאחרינו להסירה. ביום ה' בחדש טבת בו ימי עשרה. צום הרביעי וגו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ויקרה. אכ"ר
 פי המדבר אליכם יוסף המכונה יוזפא ב"ר יהודא ז"ל ה"ה

איסור והיתר של מהרש"ל

שער הראשון

א. בשר שהודח ונמלח כדי מליחה ואחר כך הניחו אותו לבשל בלא הדחה, ימותר אם יש ששים בחתיכה ובמים ובתבשיל כנגד לחלוחית דם ומלח שעל החתיכה מבחוץ. לפי שאין המלח הנדבק מבחוץ נאסר אלא בשביל דם הנבלע בו, אם כן לא יאסר יותר מאלו היה המלח הנדבק מבחוץ כולו דם דהוי בטל בששים. יולא שייך כאן לדמות לתבלין של עבודה זרה דעבידן לטעמא יולא בטל בששים, שגם המלח נותן טעם בבשר ולא בטל, לא דמי כלל, דהתם גבי תבלין מה שנותן טעם הוא גוף האיסור, אבל הכא המלח לא נאסר אלא מחמת דם אם כן לא יאסור יותר ממנו דהא דם עצמו בטל בששים.

נאסר מאחר שהודח. וכן נאסר מי שלא נמלח כלל. ואל תשגיח חטאת שכתב מהר"ם כלל ז' דין ד' לאסור. ואף אם נמלח ולא הודח שאסור דוקא בכלי ראשון ולא בכלי שני. עיין [צ"ש] צפרק כל הצער סי' פ"ג.²

מותר אם יש ס' בחתיכה ואנו נוהגין לאסור כדלקמן בשער ח' בהג"ה מהרש"י ע"ש. נ"ל ש"ל. **ולא שייך כאן לדמות לתבלין של ע"ז כו'.** ר"י בעל התוספות הוא בעל הסברא הזאת. הכי נהוג דסברא זאת אשכחן בכל המקומות בדברי רבותינו הגאונים דאין הנאסר יכול לאסור יותר מן האיסור עצמו. מהרש"י.

הכי נהוג, פי' כסברא זאת. אבל מ"מ נאסר שלא הודח אח"כ אסור לעולם כמו שאפרש לקמן (סי' טו) ודוק צפרי [יש"ש] סי' ל' צפרק גיד הנשה. ש"ל. **ולא צטיל צס' כו'.** נ"ל מה שכתבו שאר המחברים סתם ואפילו צאלף לא צטיל, היינו דוקא צדיה"צ טעמא. וכן איתא צהדיא צתוס' צמסכת ע"ז פ' השוכר דף ס"ו צזה הלשון, שאור ותבלין כל זמן שטעמן לא ניכר צטילין, אלמא צאלף לא צטיל לאו דוקא אמר אלא הכל תלוי צטעס'. ש"ל.

[א] ושהתה כדי מליחה היינו כדי שיעור מיל. כרש"י והרמב"ם. וסמך לדבר במלח תמלח בגימטרי' מיל. ושיעור מיל הוא שליש שעה פחות חלק ל'. והיינו דוקא לקדירה, ואם לאו אף הקדירה אסור ואפילו אם הושם רק בכלי ראשון שהיד סולדת בו ונזכר קודם שהתחיל להרתיח אפ"ה אסור. מצאתי.

מנאחי למהרש"ש צציאורו על הסמ"ג (ציאורי ר"א שטיין דל"ג ע"א) שיעור מיל היינו רציעת משעה וחלק אחד מכ' בשעה כדאמר' צתוס' צפ"ק דפסחים (יא ע"ב) צדיצור המתחיל אחד אומר צצ' שעות כו' וכן צפרק מי שהיה טמא (ג' ע"ב) דמהלך אדם צינווי יום אחד מ' מילין וסתם יום י"ב שעות נמא הולך מיל צרציע שעה וחלק אחד מכ' בשעה. וכן דרש מהר"י ווייל ז"ל עכ"ל. והוא שיעור שליש שעה פחות חלק ל' ודוק צחשצון ותמנא. ועיקר שיעור מליחה לקמן בשער ו' בהג"ה מהרש"י ז"ל ע"ש. ש"ל.

ואם לאו כו', פי' שלא שהה שיעור מליחה והודח ונתנו בקדירה. ומנ"מ נראה דוקא שאר בשר אבל בשר שור בכלי ראשון לאחר שהעצירו מן האש אינו

קאי
אחריה
דלעיל

הרמ"א בתו"ח בראש הספר ובד"מ סי' סט. ה. ל"מ בלשון זה. והדין בתוס' שם ע"א סד"ה תבלין (הראשון) ובד"ס ע"א ד"ה כתבלין. וכ"ה בהג"א פ"ה סי' כט וכ"ה בל"ו שערים ש"ה בשם מהרי"ח שם ר"י. ו. וכ"כ הרב ביש"ש פ"ח סי' קו. ועי' דרישה סי' קה סק"א שהביא ראיה לזה. והובאו דברי רבינו בש"ך סי' פז סקל"ה נוכח דאין דבריו

א. צ"ל ח' (רס"י טו). ב. וכתב הט"ז סי' סט סקכ"ג ונראה דהמיקל כדעת רש"ל לא הפסיד. ג. סי' טו הגהה המתחלת וכתב בסמ"ק. ועיין בדברי הרב שם. ד. ר"ל שנהגו כסברא זאת של 'אין הנאסר' בשאר מקרים אבל במקרה דידן הבשר אסור. אבל הש"ך שנחלק על הרב (כמש"כ להלן בהערות לסי' טו) כתב ד"הכי נהוג' משמע דאכולה מילתא קאי. וכן הבין